

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 8, 2020 | 27.08.2020 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.8.57](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.8.57)

УДК 33:338:338.34

Н. В. Бахур,

*головний консультант сектору регіональних стратегій центру регіональних досліджень,
Національний інститут стратегічних досліджень
ORCID ID: 0000-0003-3025-6763*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

N. Bakhur

*chief consultant Sector of Regional Strategies Center for Regional Studies,
The National Institute for Strategic Studies*

DETERMINATION OF INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF AGRICULTURAL SECTORS OF THE NATIONAL ECONOMY

У статті досліджено особливості державної підтримки інвестиційної діяльності розвитку галузей аграрного сектору України, а також напрями розвитку цих галузей з точки зору їх інвестиційної привабливості. На інвестиційну привабливість аграрного сектору впливає велика кількість різноманітних факторів. Вплив цих факторів є різним. У статті узагальнено проблеми, що мають вплив на інвестиційну привабливість аграрного сектору та визначено перспективні напрями інвестування у агробізнес. Розглянуто досвід країн ЄС стосовно державної підтримки аграрного сектору. Вказано напрями державної підтримки фермерських господарств та кооперативів України у 2020 році, програми ЄС для підтримки аграрної галузі економіки України, а також - інвестиційні проекти, що розробляються в регіонах України з метою подальшого розвитку аграрної галузі.

The article examines the features of state support for investment activities in the development of the agricultural sector of Ukraine, as well as the development of these industries in terms of their investment attractiveness. Investments promote innovation, stimulate production growth, economic and social development. A large number of different factors is influenced by the investment attractiveness of the agricultural sector. The influence of these factors is different. The article summarizes the problems that affect the investment attractiveness of the agricultural sector and identifies promising areas for investment in agribusiness. Ukrainian agricultural exports are one of the largest in the world. Ukraine is a net exporter, we produce more than we consume. The development of the state as a whole depends on the development of the agricultural sector. State regulation of the agricultural sector is a priority of agricultural policy strategy for economically developed countries. One of the priorities of state regulation of agriculture is to conduct pricing policy and provide financial assistance to the agricultural sector. An important role in the agricultural sector of Ukraine and has great potential for development plays the grain industry. Various investment projects are being developed in the regions of Ukraine in order to further develop the agricultural sector. Investments in the agro-industrial complex of domestic and foreign

companies are one of the most stable trends, which characterizes their confidence in the economy. At the same time, the areas of investment are quite different: from green energy to the planting of berries, orchards and plantations of fruit crops, modern livestock complexes, product processing, logistics and elevators. now actively investing both their own and borrowing funds in the creation of solar power plants, biogas power plants and wind farms. Among the promising areas of investment in agribusiness, green energy, elevators and transport logistics remain the most attractive for both Ukrainian and foreign investors. Agriculture is important for ensuring the competitiveness of the country's economy.

Ключові слова: капітальні інвестиції; аграрний сектор; конкуренція; державні програми; інвестиційні проекти.

Key words: capital investments; agricultural sector; competition; government programs; investment projects.

Постановка проблеми. Однією з провідних галузей економіки України виступає аграрний сектор. Розвиток держави в цілому залежить від розвитку аграрного сектору. Сьогодні країна поступово перетворюється на впливового гравця світового аграрного та продовольчого ринків, посідаючи провідні місця у торгівлі зерновими та олійними культурами, експортуючи значні обсяги соняшникової олії та молочної продукції, яєць та курятини. Так, за останні 12 місяців серед країн – головних постачальників агропродовольчої продукції в ЄС Україна посіла третє місце, обігнавши Китай. Обсяг поставок становив: США – 12,4 млрд. євро, Бразилія – 11,8 млрд. євро, Україна – 5,9 млрд. євро Китай – 5,7 млрд. євро, а позитивне сальдо торгівлі України агропродовольчою продукцією з ЄС становило в зазначений період 3,772 млрд. євро [14. С.57]. За даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, в січні 2020-го року на зовнішні ринки було поставлено сільськогосподарську продукцію на суму \$1,98 млрд, що на 14% більше, ніж за аналогічний період 2019-го року. Згідно з повідомленням міністерства, з загального експорту України, частка аграрної продукції становить 48%. Основною часткою аграрного експорту є зернові та олійні культури (48% і 23% відповідно). Однак, залишаються невирішеними низка проблем, зокрема і щодо формування потенціалу розвитку аграрних підприємств, які заважатимуть, в подальшому, ефективному розвитку аграрного сектору національної економіки та впливатимуть на його інвестиційний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням інвестиційного розвитку аграрного сектору економіки України у сучасних умовах присвячені роботи таких відомих учених: І. Безп'ятої [2], О. Бородіної [1], М. Кісіля [7], О. Гуторова [5], А. Духневича [6], Г. Кукель [8], В. Месель – Веселяк [9], П. Гайдуцького [8], П. Саблука [13], М. Федорова [15], та інших. Однак, деякі питання, пов'язані із особливостями інвестування в аграрний сектор, залишаються недостатньо вивченими і потребують подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідити галузі аграрного сектору національної економіки на предмет визначення їх інвестиційної привабливості, виокремити ключові проблеми, що заважають розвитку аграрного сектору та визначити перспективні напрямки інвестування у агробізнес.

Викладення основного матеріалу дослідження. Український експорт сільського господарства є одним з найбільших у світі. Під час глобальної пандемії коронавірусу продукція України матиме велику роль у продовольчій безпеці по всьому світу. Україна є нетто-експортером, тобто виробляємо більше, ніж споживаємо. Однак, зовнішня торгівля пшеницею має здійснюватись дуже обережно, щоб не призвести до нестачі в Україні. А деякі традиційні продовольчі товари в Україні не перекривають попит власною промисловістю [16].

Українській аграрній науці притаманні невисокий рівень інноваційної діяльності, комерціалізації наукових розробок та кадрового забезпечення; недостатнє фінансування досліджень на тлі його неефективного розподілу; деградація регіональної мережі дослідних установ; недостатній розвиток експериментальної бази; фактична неналагодженість контактів науковців з агровиробниками тощо. Доволі скромними є й результати участі вітчизняних аграрних наукових та інноваційних установ у спільних проектах у рамках «Горизонт 2020» та рамкових програмах ЄС [1, С.6].

Державне регулювання аграрного сектору є пріоритетом стратегії аграрної політики для економічно розвинених країн. Одним із пріоритетних напрямів державного регулювання сільського господарства є проведення цінової політики та надання фінансової допомоги аграрному сектору. У Європейському союзі регулювання на продовольчому ринку охоплює наступні основні сфери: ціни на сільськогосподарську продукцію; умови її виробництва та розподілу; систему ресурсозабезпечення; природоохоронну діяльність; соціальну інфраструктуру сільської місцевості. [10]. Наприклад, у Франції сільське господарство найбільш опікувана державою галузь, хоча основа його - приватне землеволодіння. Кількість фермерських та приватних сільськогосподарських підприємств у Франції сягає майже 1 млн. За обсягом виробленої продукції Франція посідає 1-е місце в Західній Європі і третє місце в світі. Франція щорічно експортує сільгосппродукції на суму понад 40 млрд євро. У галузі зайнято близько 7% працездатного населення. На підтримку аграріїв витрачається

в середньому до 40 млрд євро на рік. Центральне місце в системі кредитного забезпечення сільського господарства відіграє банк «Креді Агріколь». Механізм дії пільгових кредитів для сільського господарства заснований на принципі державного погашення банком різниці між договірною процентною ставкою і ставкою пільгової позики, наданої фермеру. Крім уряду французьких фермерів також підтримує й Євросоюз через Єдину сільськогосподарську політику (ЕСХП). Франція отримує близько 17% від загального бюджету. У середньому одне господарство отримує близько 12 тис. євро субсидій на рік. Крім того, у французьких фермерів є пільги на кредити. На закупівлю нової сільгосптехніки вони можуть залучати кошти під 3-4% річних, на придбання землі - приблизно під 7% річних [17].

Німеччина посідає друге місце за обсягом виробництва продукції тваринництва, а також зернових у країнах ЄС. При цьому в аграрному секторі, де дуже високий рівень механізації, зайняті лише 2-3% працездатного населення держави, а його частка не дотягує в структурі ВВП і до 1%. Базується німецьке сільське господарство на невеликих сімейних фермерських господарствах. Держава підтримує галузь, але не дотаційно чи прямим виділенням коштів. Зокрема, можлива державна допомога соціального характеру окремим споживачам, гуманітарна допомога та гранти господарствам, які зазнали збитків після відновлення Німеччини.

У Польщі популярними є маленькі приватні сільськогосподарські господарства, які спеціалізуються на виготовленні одного виду продукції. Зараз, близько 2 млн. малих приватних сільськогосподарських підприємств Польщі (мають по 5-10 га землі) володіють 90% орних земель країни. Польща - європейський лідер у вирощуванні картоплі, цукрового буряку, яблук. Сільське господарство Польщі експортно орієнтоване (10% продукції йде на експорт). Держава намагається всіляко підтримувати дрібні аграрні підприємства, які демонструють поступову динаміку зростання виробництва. У Польщі кілька банків спеціалізуються на кредитуванні сільського господарства, зокрема BGZ. По довгострокових кредитах (до 10-ти років) держава може компенсувати половину відсоткової ставки. У Польщі популярним є також пільгове кредитування аграрного сектора, коли підприємець може сплатити лише 3%, а решту суми по відсотковій ставці банку повертає держава [17].

Основні проблеми галузей аграрного сектору України:

1. Відсутність ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення, а отже й перебування капіталу землі поза економічним оборотом [11, С.5-9].
2. Відсутність програмного документа щодо розвитку аграрного сектору оборотом [11, С.5-9].
3. Недоліки державної підтримки розвитку аграрного сектору.
4. Ускладнений доступ сільськогоспвиробників до банківських кредитів.

Сумарно агропродовольчий сектор займає третє місце серед всіх кредитованих галузей економіки України. За даними НБУ, станом на кінець липня 2018 року, у структурі кредитів, наданих нефінансовим корпораціям, за видами економічної діяльності переважала оптова та роздрібна торгівля, що складає 34% від загального обсягу. Сільське, лісове та рибне господарство займає 8% та знаходиться на рівні з харчовою промисловістю [18].

Станом на кінець березня 2020 року, у структурі кредитів, наданих нефінансовим корпораціям, за видами економічної діяльності переважала обробна промисловість та оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, сільське, лісове та рибне господарство становило 63065 млн. грн. що складає 7,9% від загального обсягу [19].

У березня 2020 року, відсоткові ставки за кредитами для усіх галузей економіки склали 12,9%, а для сільського, лісового та рибного господарства – 13,9% [19].

На ринку банківських кредитів для сільського господарства найбільш поширеними брендами є CREDIT AGRICOLE UKRAINE, UKRSIBBANK, AVAL, PIRAEUS BANK, ALFA BANK, OTP BANK та AGROPROSPERIS BANK. Загальним трендом у банківському кредитуванні аграрної галузі є фінансування оборотного капіталу, наприклад для закупівлі ЗЗР, насіння, добрив, або паливно-мастильних матеріалів. Банкіри більш відкриті до співпраці з виробниками орієнтованими на виробництво зернових та олійних культур, найбільш поширених в Україні [18].

5. Збереження незбалансованості у виробництві окремих видів сільгосппродукції.

6. Екологічні проблеми сільськогосподарського землекористування. Нині в Україні понад третину сільськогосподарських угідь піддані дії ерозійних процесів. На значних територіях меліоративні системи припинили свою дію, проте ці землі й досі вважаються зрошуваними або осушеними. Певна частина площ продуктивних угідь втратила економічну родючість: засолена, заболочена, заросла лісом. Так, за оцінками ФАО і Світового банку, виробництво 1 т. зерна в Україні призводить до ерозії 10 т. ґрунту [20].

7. Недостатній рівень розвитку соціальної інфраструктури на селі та низька якість життя сільського населення порівняно з міським, що зумовлює втрату працюючими інтересу до ефективної праці та отримання стабільних і достатніх доходів за місцем проживання. Так, у сільській місцевості водогоном обладнано лише 53,6% житлової площі, каналізацією – 52,6%, ванною або душем – 47,1%, індивідуальною системою опалення – 58,7% Інституційна неготовність та неспроможність органів місцевого самоврядування забезпечити адекватний облік вартості і догляд меліоративних систем зумовлюють їх занепад, погіршення стану сільськогосподарських земель, що є загрозою їх збереженню і використанню за цільовим призначенням [3].

8. Збереження екологічно виснажливого сільськогосподарського землекористування, що призводить до погіршення ґрунтового покриву.

9. Високий рівень рентабельності виробництва окремих сільськогосподарських культур (передусім це стосується насіння соняшнику, рівень рентабельності виробництва якого у 2017 р. становив 41,3%), а також спеціалізація великих сільгосп підприємств на вирощуванні експорторієнтованих сільськогосподарських культур зернової групи призвели до розширення площ посівів зернових та зернобобових культур у загальній посівній площі сільськогосподарських культур з 45% у 1990 р. до 53,0% у 2017 р., технічних – з 11,6 до 33,6% відповідно та зменшення площ посівів кормових культур з 37% у 1990 р. до 6,7% у 2017 р [12].

До ТОП-5 країн, які найбільше імпортували українську сільськогосподарську продукцію за звітний період, увійшли Китай (10,2%), Єгипет (10,1%), Іспанія і Нідерланди (по 8,0%), Туреччина (6,6%) [21].

Важливу роль в аграрному секторі України відіграє зернова галузь та має великий потенціал для розвитку. Так, за оцінками операторів ринку, експорт зерна з України в найближчі роки зросте до 70 млн. т. Зокрема, у 2018/2019 маркетинговий рік Україна експортувала рекордний обсяг зернових – 50,4 млн. т. Найбільшими покупцями українського зерна у I півріччі 2019 року, як і раніше, були країни Азії, Африки та Європи. За січень-червень 2019 року експорт вітчизняних зернових становив 26,2 млн. т.

За період з 01.07.2019 по 27.04.2020 Україна експортувала 49,1 млн. т. зерна, що на 17,2% більше, порівняно з аналогічним періодом милого маркетингового року.

Так, обсяги експорту продовольчої пшениці збільшилися на 64%, а фуражної - знизилась на 28,5%. Загалом, за березень 2020 року було експортовано 1,3 млн. т. пшениці. Наразі виробники стримують продажі цієї культури, та експортують її невеликими партіями, адже курс національної валюти не надто стабільний і також існують перестороги щодо можливого дефолту в країні [22].

Відповідно, виробництво, переробка та експорт зернових та олійних культур дають суттєві грошові надходження до бюджету і є важливими секторами працевлаштування населення країни. Крім того, відіграють важливу роль в гарантуванні продовольчої та фінансової стабільності держави. За рік капітальні інвестиції в сільське, лісове та рибне господарство скоротилися на 11,3%. Так, у 2019 році капітальні інвестиції у сільське господарство склали 58,4 млрд. грн., тоді як у 2018 році - 65,9 млрд. грн. Зокрема, капітальні інвестиції у сільське господарство та мисливство скоротилися на 15,8% до 54,6 млрд. грн.

Капітальні інвестиції у лісове господарство та лісозаготівлі зменшилися на 39% до 569 млн. грн., а у рибне господарство - на 20%, до 48,8 млн. грн. Вітчизняний агробізнес не хоче інвестувати в Україну через відсутність державної підтримки, і розглядає можливість капіталовкладення в інші країни, де влада повертає вкладені кошти інвесторам.

Взаємозв'язок між держпрограмами і сумами інвестицій простежується на прикладі 2018 році, коли держава запропонувала цільові програми українським аграріям. Саме 2018 рік вважається найбільш плідотворним за останні 5 років.

Найбільше коштів у 2018 році вкладали аграрії у вирощування однорічних і дворічних культур (52,5 млрд. грн.), а також тваринництво (9,4 млрд. грн.). Інфраструктуру в АПК того року за держпрограмами оновили 15 підприємств: "Прогрес", "Вінницька птахофабрика" (МХП), "Генетик-Інвест", "Урманське", "Аграрна компанія 2004", МВК "Катеринославський", ВК "Дніпровський", СФГ "Мрія", ТОВ "ДФУ Агро", ФГ "Персей Агро", ТОВ "Селекційний центр свинарства", ФГ "Агротрейд 2006", ТОВ "Марлен КД", ТОВ "Агро Рось", ТОВ "Кишенці" [23].

Уряд визначив напрямки державної підтримки фермерських господарств та кооперативів у 2020 році. Державна підтримка буде реалізуватися за такими напрямками [25]:

- 1) дотація за утримання від 5-ти корів молочного напрямку продуктивності;
- 2) бюджетна субсидія на одиницю оброблюваних угідь (1 гектар) для новостворених ФГ, яка надаватиметься їм для провадження с/г діяльності;
- 3) часткова компенсація витрат, пов'язаних з наданням дорадчих послуг;
- 4) відшкодування сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам 70% вартості (без ПДВ) як придбаних техніки та обладнання, так і профінансованих за рахунок банківського кредиту.

Ця програма підтримки, насамперед, малих та середніх сільгоспвиробників дозволить створити нові суб'єкти господарювання з переробки сільськогосподарської продукції та збільшить кількість зайнятого сільського населення.

Також в Україні для аграріїв скасовано ПДВ на с/г земелі та на дохід від орендної плати земель с/г призначення державної власності на два місяці через пандемію коронавірусу. Це допоможе сільськогосподарським виробникам заощадити кошти в розмірі 486,1 млн. грн. [26].

Україна отримає у 2021 році, Перший транш у розмірі 26 млн. євро за програмою "Підтримка ЄС для розвитку сільського господарства і малих фермерських господарств в Україні", за фінансовою угодою, яка була підписана 28 січня поточного року (Угода про фінансування „Підтримка ЄС для розвитку сільського господарства та малих фермерських господарств в Україні“ ENI/2019/042–119) [27]. Всього передбачається виділення €51 млн. за двома траншами. Орієнтовний бюджет першого пакету передбачає: €8 млн. — на інституційні та галузеві реформи в сфері розвитку сільського господарства та сільських територій, €7,5 млн. — на зміцнення ланцюгів вартості в сільському господарстві та підтримка малих фермерських господарств гранти на основі спів фінансування, €10 млн. — на підтримку земельної реформи, €500 тис. — на адміністративні витрати [28].

Програма 1201150 «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників», що прийнята Урядом України 19 лютого 2020 року, передбачає 4,2 млрд. грн. за 5 напрямками (табл. 1) [29]. Згідно внесених змін до

Державного бюджету 2020 – збережена державна підтримка аграріям у розмірі 4 млрд. грн., у зв'язку з пандемією коронавірусу. Така підтримка дозволить залучити близько 14,7 млрд. грн. інвестицій в економіку України та створити понад 85 тис. нових робочих місць [24].

Таблиця 1.
Напрямки державної підтримки АПК у 2020 році за програмою 1201150
«Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників»*

Напрямки фінансування згідно програми	Характеристика напрямків
Здешевлення кредитів – 1,5 млрд. грн.	Це надасть доступ с/г виробникам до пільгових кредитів та зменшить їх вартість до 5% . Кредити виділятимуться на придбання землі, поточні та капітальні інвестиції та на розвиток тваринництва. Для оптимізації програми підтримки та забезпечення прозорості буде запроваджене обмеження за кредитами – до 15 млн. грн. на 1 суб'єкт в тваринництві, до 5 млн. грн. – на 1 суб'єкт на придбання землі та інші види кредитів; один клієнт – 1 уповноважений банк; компенсація не надаватиметься учасникам програми «Доступні кредити 5,7,9 % ».
Підтримка галузі тваринництва – 1 млрд. грн.	Держава продовжуватиме відшкодовувати вартість об'єктів, профінансованих за рахунок залучених банківських кредитів. Також буде здійснено доплату різниці часткового відшкодування вартості або компенсації, яка не виплачена у 2019 році. Відшкодування вартості племінних (генетичних) ресурсів, тваринницьких об'єктів, дотація за наявні бджолосім'ї. За результатами програми очікується введення в експлуатацію понад 100 тваринницьких ферм та комплексів, створення 1 700 додаткових робочих місць, збільшення продуктивності корів на 1,5% , виробництво сільськогосподарськими підприємствами молока – на 0,5% та м'яса – на 0,5% .
Здешевлення компенсації техніки та обладнання вітчизняного виробництва – 1 млрд грн.	Це відшкодування обсягів підтримки не виплачених у 2019 році та збільшення обсягів реалізації вітчизняної техніки від 15% у 2020 році. Очікувані надходження податків і зборів у 2020 році від учасників програми та суміжних виробництв становитимуть близько 2 342,3 млн. грн., з яких більше 550 млн. грн. – це податки на фонд оплати праці.
Програма розвитку фермерства та кооперативів – 400 млн. грн.	Це часткова компенсація витрат, пов'язаних з наданими с/г дорадчими послугами – 10 млн. грн. та фінансова підтримка с/г кооперативам – 30 млн. грн. для збільшення кількості об'єктів місцевої переробки сільськогосподарської продукції та зростання рівня зайнятості сільського населення. На фінансову підтримку розвитку фермерських господарств піде 185 млн. грн., сімейним фермерським господарствам через механізм доплати на користь застрахованих осіб – 215 млн. грн. Буде здійснено доплату за напрямами, які не виплачені у 2019 році. Підтримка за цим напрямом спрямована на збільшення кількості об'єктів місцевої переробки с/г продукції, збільшення рівня зайнятості сільського населення, підвищення рівня знань та вмінь сільського населення у провадженні с/г діяльності.
Підтримка садівництва, виноградарства та хмелярства – 400 млн грн.	Це часткова компенсація вартості закладення плодово-ягідних культур, винограду та хмелю, будівництва холодильників та об'єктів із заморожування плодово-ягідної продукції, придбання ліній товарної обробки плодів, обладнання для висушування фруктів. Також – компенсація вартості насаджень в межах до 90% та об'єктів зі зберігання та переробки – до 30% , розподіл виплат на паритетних засадах 1 раз на рік, обмеження розміру підтримки – до 50 млн. грн. одному суб'єкту з урахуванням пов'язаних осіб.

[Складено автором за джерелом 29]

В регіонах України розробляються різні інвестиційні проекти з метою подальшого розвитку аграрної галузі. Так, наприклад, Херсонщина пропонує наступні інвестиційні проекти для аграрної галузі [30]:

1. Переробка технічних відходів вермикультурою.
2. Створення Херсонської асоціації водокористувачів – шлях до інноваційного зрошення.
3. Вирощування австралійських тропічних раків в умовах Півдня України.
4. Технологія отримання товарних перлів.
5. Скіфська лагуна (вирощування риби та морепродуктів з можливістю розвитку зеленого туризму).
6. Створення перепелиної ферми.
7. Створення заводу з випуску заморожених і сушених ягід, фруктів і овочів.

Інвестиції в АПК вітчизняних та іноземних компаній є одним із найбільш стабільних трендів, що характеризує їх довіру до економіки. При цьому напрямки інвестицій доволі різні: від зеленої енергетики до закладання ягідників, садів і плантацій горіхоплідних культур, сучасних тваринницьких комплексів, переробки продукції, логістики та елеваторів.

За останні 5 років капітальні інвестиції в АПК зросли більш ніж утричі, випереджаючи інші галузі і сектори економіки. Динамічно збільшуються також і обсяги залучення прямих іноземних інвестицій в розвиток та реалізацію нових проектів в аграрній галузі сільського господарства та харчової переробки. Пояснюється це дохідністю ведення агробізнесу, яка, порівняно із багатьма іншими сферами економічної діяльності, забезпечується стабільним попитом на продукцію зі сторони внутрішнього та зовнішнього агропродовольчих ринків. Крім цього, агросектор забезпечує прийнятний рівень окупності інвестицій навіть за умов достатньо високої ризикованості сільськогосподарського виробництва через вплив, передусім, непередбачуваного фактору зміни агрокліматичних умов і різноманітних екологічних чинників, а також суттєву залежність від ринкової кон'юнктури та волатильності цін.

Інвестиції в АПК українських та іноземних компаній є одним із важливих індикаторів об'єктивної оцінки реального стану розвитку економіки та характеризують загалом довіру до неї зі сторони бізнесу та інвесторів.

В окремі роки питома вага усіх капітальних інвестицій у аграрну сферу (виробництво і переробка) досягала майже 20% у загальній їх структурі економіки. Якщо аналізувати в цілому сукупні обсяги капітальних інвестицій в АПК (без врахування зеленої енергетики), то за весь аналізований період з 2014 року по 2018 рік їх сума склала понад 300 млрд. грн., включно з харчовою переробною промисловістю, на яку припадало близько 100 млрд. грн. [31].

За 9 місяців 2019 року загальні капітальні інвестиції в сільське, лісове та рибне господарство склали 38,5 млрд. грн. Якщо їх розглядати за основними напрямками, то найбільша частина була спрямована в галузь сільського господарства – 38 млрд. грн., близько 410,3 млн. грн. надійшло в лісове господарство та лісозаготівлі і 40,4 млн. грн. в рибне господарство.

Цікавою є динаміка залучення іноземних інвестицій в АПК. Найбільша їх частка традиційно зосереджена у сфері виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (рисунок 1).

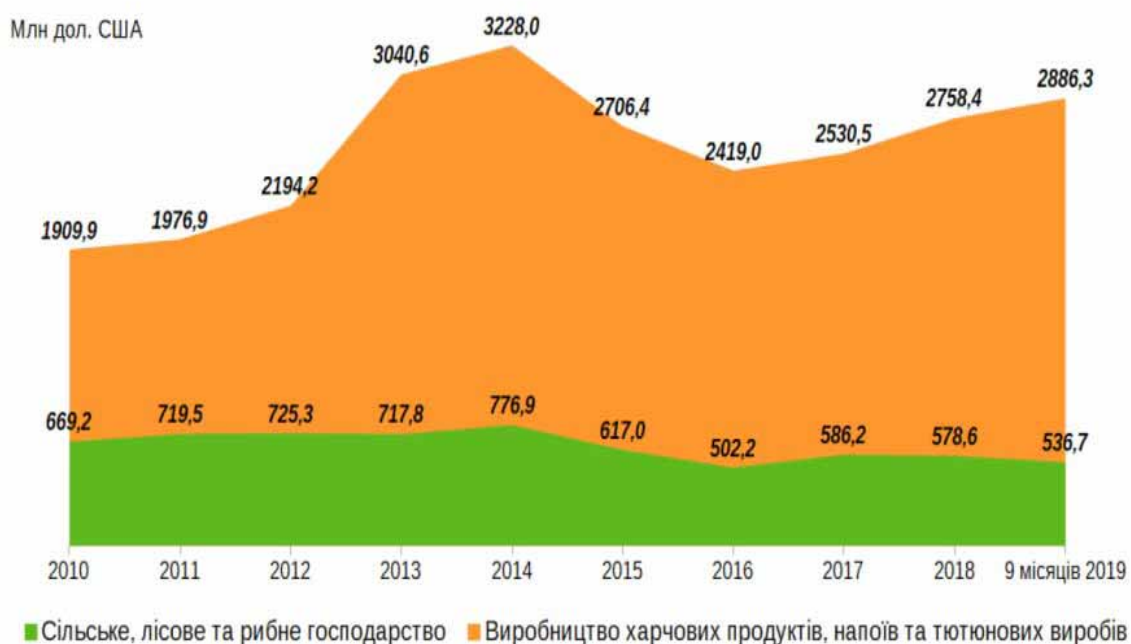

Рисунок 1. Динаміка надходження прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал) в аграрний сектор економіки України

[Джерело 31]

Впродовж останніх 5 років загальні прямі іноземні інвестиції в АПК склали майже \$16,7 млрд., з яких на галузь сільського, лісового та рибного господарства припало лише 3 млрд. грн. Решту було спрямовано на реалізацію інвестиційних проектів у підприємствах харчової і переробної промисловості. Слід відзначити, що у вище перелічені суми інвестицій не увійшла частка, спрямована на біоенергетичні проекти. Ці інвестиції обліковуються за іншими видами економічної діяльності.

У топ-лідерах із залучення інвестицій останнім часом перебуває зелена енергетика. Завдяки підвищеному тарифу на електроенергію та постійному коливанню цін на нафту і газ вона отримала значний розвиток. Агрокомпанії та окремі господарства нині активно інвестують як власні, так і залучають кредитні кошти у створення сонячних електростанцій, біогазових енергетичних установок та вітрових парків.

Аналіз зведеної інформації Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження свідчить, що з початку 2019 року на підприємствах України запустили 12 біогазових установок загальною потужністю 24 МВт. Таким чином, повна енергетична потужність усіх біогазових установок, які встановлено в Україні станом на 01.10.2019 р., досягла 70 МВт.

У 2019 р. Україна піднялася на 8-ме місце за привабливістю інвестицій у відновлювану енергетику серед країн, які розвиваються. Ще рік тому Україна займала 63-тю позицію, а вже у 2019 р. піднялася на 55 сходинку у рейтингу інвестиційної привабливості «чистої» енергетики. Про це йдеться у щорічному звіті «Climatescope», підготовленому авторитетною дослідницькою агенцією «Bloomberg New Energy Finance».

Загальні інвестиції за цим напрямком впродовж останніх 5 років склали близько \$4,8 млрд. У цілому, вже реалізовано або перебуває на стадії підготовки документації та завершення близько 500 проектів у цій сфері.

Іншим не менш економічно привабливим в стратегічній перспективі є напрямок інвестування у створення нових та розширення існуючих потужностей з переробки та зберігання сільськогосподарської продукції, а також логістичної інфраструктури. Рекордне зростання виробництва зернових та олійних культур впродовж останніх років виявило проблему дефіциту потужностей із зберігання сільськогосподарської продукції, а також зумовило підвищення навантаження на існуючу логістику. Так, досить нагальною залишається проблема транспортування продукції до морських терміналів через дефіцит вагонів-зерновозів, тоді як наявні сховища не розраховані на додаткові мільйони тонн зернових і олійних культур зі швидкими темпами приросту. Тому цей напрямок інвестування залишається в мейнстрімі для агробізнесу. Сьогодні будують як невеликі елеватори для фермерських господарств, так і потужні - для підприємств великих агрохолдингів. Для прикладу - дані проведеного моніторингу окремих найбільш значимих агроінвестиційних рішень у 2019 році (таблиця 2).

Таблиця 2.

Окремі агроінвестиційні проекти вітчизняних і зарубіжних компаній, які були введені у 2019 році та перспективи на майбутнє*

Реалізовані інвестиційні рішення у 2019 році	Оцінка перспективних інвестицій на 2020 рік і наступні періоди
Біогазова установка на сировинній базі цукрових заводів ТзОВ «Юзефо – Миколаївська АПК» електростанція потужністю 3,2 МВт. с. Широка Гребля, Козятинський район, Вінницької області. Біогазовий комплекс працює на буряковому жомі та силосі з виробництвом електроенергії	Будівництво 4 заводів з переробки лушпиння соняшника для виробництва електроенергії на підприємствах групи Kernel. Згідно з проектом будівництво електрогенеруючих об'єктів на біомасі складе 47 МВт. (ЄБРР прийняв рішення у 2019 році про виділення кредиту на суму 56 млн. дол. США).
Біогазова установка потужністю 5,5 МВт. на сировинній базі Новомиргородського цукрового заводу смт. Капітанівка, Новомиргородський район, Кіровоградська область	Вітропарк – вітроенергетика, Житомирська область, Чуднівський район, с. П'ятка. Проектна потужність – 248,4 МВт. першої черги. Проектна потужність – 138,0 МВт. другої черги.
Нікопольська сонячна електростанція. Проектна потужність 240 МВт. Покровська сонячна електростанція. Проектна потужність 240 МВт. Розташування Нікопольський район, Дніпропетровської області	Будівництво сонячної електростанції у Київській області (Чорнобильська зона відчуження). Проектна потужність – 1200 МВт. першої черги. Проектна потужність – 150,0 МВт. другої черги.
Зернопереробний комплекс елеватор на 30 тис. тонн компанії «Захід Агропром», Костопіль, Рівненської області.	СЕС Олешківські Піски, Херсонська область. Проектна потужність – 1000 МВт.

[Джерело: 31]

2019 рік виявився досить продуктивним на нові інвестиційні рішення, які були впроваджені в агропромисловому комплексі, особливо в галузі зеленої енергетики. Серед найбільш відомих подій в аграрній галузі можна виділити відкриття, у листопаді 2019 року, у Вінницькій області на виробничих потужностях цукрового заводу інноваційної біогазової електростанції, яка побудована і оснащена вітчизняним технологічним обладнанням, що на 65 % виготовлене за закордонними ліцензіями. Виробництвом цього

обладнання займається Козятинський машинобудівний підрозділ Української технологічної компанії. Біогазовий комплекс переробляє мелясу, гичку, поживні залишки, силос, жом. Також аналогічну біогазову станцію відкрито в Кіровоградській області на базі Новомиргородського цукрового заводу.

Отож, серед перспективних напрямків інвестицій в агробізнесі найбільш привабливим як для українських, так і зарубіжних інвесторів залишається зелена енергетика, елеватори та транспортна логістика.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Проведене дослідження є свідченням того, що сільське господарство має вагомe значення для забезпечення конкурентоспроможності економіки країни. Аграрний сектор економіки України сьогодні активно розвивається та має значний потенціал подальшого розвитку. Дані провідних міжнародних організацій свідчать, що аграрні країни не лише не демонструють належну успішність в інших важливих секторах економіки і соціальной сфері, але й власне сільське господарство в них розвивається недостатньо збалансовано та має в основному сировинну спеціалізацію. Ефективне сільськогосподарське виробництво, в усьому світі, виступає одним із наслідків високого рівня національного загальноекономічного розвитку. Загалом позитивна динаміка в аграрному секторі економіки була досягнута завдяки активізації державної політики, яка, окрім імплементації вітчизняного законодавства відповідно до європейських та світових стандартів, що передбачено Угодою про асоціацію між Україною та країнами ЄС, спрямована на створення організаційно-правових та економічних умов розвитку фермерських господарств, удосконалення процесів управління земельними відносинами. Але наявність не вирішених питань щодо узгодження умов діяльності різних за масштабом підприємств, створення преференцій крупному аграрному бізнесу, недостатній рівень підтримки малого та середнього бізнесу негативно впливає на ефективність діяльності як окремих підприємств, так аграрного сектору загалом. Напрямом подальших досліджень є необхідність у постійному пошуку шляхів вирішення проблем інвестиційної привабливості галузі сільського господарства.

Спиок літератури.

1. Аграрний і сільський розвиток для зростання та оновлення української економіки : наукова доповідь / за ред. чл.-кор. НАН України Бородіної О.М., д-ра екон. наук Шубравської О.В.; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів НАН України». К., 2018. С. 6.
2. Безп'ята І.В. Залучення інвестицій в аграрний сектор економіки / Ефективна економіка. 2015. №2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5215>.
3. Волошин В., Борщевський В., Залуцький І., Магас В. Щодо механізму запровадження ринку земель с/г призначення в умовах проведення адміністративно – територіальної реформи. Аналітична записка. Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень в м. Львові, травень 2018 р. 15 С.
4. Гайдуцький П.І. Аграрна реформа: радикальні заходи, високий результат / П.І. Гайдуцький / Економіка АПК. 2002. № 12. С. 3 - 7.
5. Гуторов О.І. Сучасні тенденції та оцінка інвестиційних процесів в с.-г. виробництві / О.І. Гуторов. Х.: РВВ НАУ ім. В.В. Докучаєва, 2002. 52 с.
6. Духневич А. В. Удосконалення аграрного законодавства, як складова державної аграрної політики України як члена СОТ / А. В. Духневич // Форум права. 2011. № 2. С. 268–274. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2011-2/11davjcc.pdf>
7. Кисіль М.І. Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства / М.І. Кисіль // Економіка АПК. 2012. № 9. С. 36–39.
8. Кукель Г.В. Організаційні основи результативності функціонування аграрного бізнесу в Україні: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Львів, 2017. 207 с. URL: http://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdily/Aspirantura/Rady/Spec_vchena_rada/Dysertacii/2017_01/Kukel_G.S._Dusert.pdf
9. Месель – Веселяк В. Я Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки України / Економіка АПК. 2016. №6. С. 37-49. URL: <http://www.eapk.org.ua/contents/2016/06/37>
10. Миколенко І.Г. Особливості державного регулювання аграрного сектору економіки України URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.3/208.pdf>
11. Русан В.М. Державна аграрна політика: оцінка ефективності та шляхи удосконалення. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень, 2019 р. С.5-9.
12. Русан В.М. Щодо стану та проблем функціонування та розвитку аграрного сектору економіки України. Аналітична записка серія «Економіка», 2019. №2. НІСД., грудень 2018 р. 11 С.
13. Саблук П.Т. Аграрна реформа в Україні (здобутки, проблеми і шляхи їх вирішення) / П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, М.М. Федоров // Економіка АПК. 2009. № 12. С. 3-13.
14. Черкасова Т.І. Моторнюк І.В., Митрошак Ю.М. Проблеми розвитку аграрного сектору України / Економіка та управління національним господарством. Випуск 40.2019. С.57-61.
15. Федоров М.М. Трансформація земельних відносин в аграрній сфері. / М. М. Федоров // Економіка АПК. 1998. №4. С.12-17.
16. Електронне видання ZN,UA. URL: https://dt.ua/ECONOMICS/torgoviy-predstavnik-ukrayini-bez-ukrayinskogo-eksportu-silске-gospodarstvo-yevropi-ne-vitrimaye-343216_.html
17. Інформаційне агенство «Укрінформ». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2012230-svitovi-modeli-pidtrimki-silского-gospodarstva.htm.l>

18. Український клуб аграрного бізнесу. URL: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/umovi_vedennya_agrobiznesu/investitsii_finansuvannya.
19. Сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial>.
20. Soil Fertility to Increase Climate Resilience in Ukraine. URL: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2014/12/05/ukraine-soil>
21. Україна збільшила експорт сільськогосподарської продукції на 14%. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/02/20/657297/>
22. Українська аграрна конфедерація. URL: <http://agroconf.org/content/eksportniy-rinok-ukrayinskogo-zerna-stanom-na-27042020>
23. Інформаційне агентство «Українські національні новини». URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1854355-biznes-skorotiv-kapitalni-investitsiyi-u-siliske-gospodarstvo>.
24. LANDLORD. URL: <https://landlord.ua/news/ahrariiam-zbrehly-4-mlrd-derzhpidtrymky/>.
25. LANDLORD. URL: <https://landlord.ua/news/iaki-fermerski-hospodarstva-ta-kooperatyvy-mozhut-otrymaty-derzhpidtrymku/>.
26. LANDLORD. URL: <https://landlord.ua/news/ahrovyrobnykiv-zvilneno-vid-podatku-na-zemliu-taras-vysotskyi/>.
27. LANDLORD. URL: <https://landlord.ua/news/koly-ukraina-otrymaie-pershyi-transh-vid-ies-dlia-pidtrymky-silskoho-hospodarstva/>.
28. Аграрне інформаційне агентство AGRAVERY. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/u-2021-roci-es-nadast-51-mln-na-rozvitok-silskogo-gospodarstva-v-ukraini>.
29. Інформаційне агентство «Українські національні новини». URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/694-derjpidtrimka-agrariyiv-2020-krediti-tvarinnitstvo-fermerstvo-tehnika-sadivnitstvo>.
30. INVEST IN KHERSON. URL: <https://investinkherson.gov.ua/investuvati-v-hersonshhinu/investiciyni-propozicii/>.
31. Агробізнес сьогодні. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/16168-kudy-naibilshe-investuiut-ukrainski-ahrokompanii-i-zovnishni-investory.html>.

References.

1. Borodina O.M. and Shubravskaya O.V. (2018), *Ahrarnyi i silskyi rozvytok dlia zrostannia ta onovlennia ukrainskoi ekonomiky: naukova dopovid* [Agrarian and rural development for the growth and renewal of the Ukrainian economy: a scientific report], DU «In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy», Kyiv, Ukraine, P. 6.
2. Bezpyata, I.V. (2015), "Attracting investment in the agricultural sector", *Efektivna ekonomika*, vol. 2, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5215>.
3. Voloshyn, V. Borshchevskiy, V. Zalutskiy, I. and Mahas, V. (2018), *Shchodo mekhanizmu zaprovadzhenia rynku zemel s/h pryznachennia v umovakh provedennia administratyvno – terytorialnoi reformy. Analychna zapyska* [Regarding the mechanism of introduction of the market of agricultural lands in the conditions of carrying out administrative - territorial reform. Analytical note], Rehionalnyi filial Natsionalnoho instytutu stratehichnykh doslidzhen v m. Lvovi, May 2018, P. 15.
4. Haidutskiy, P.I. (2002), "Agrarian reform: radical measures, high result", *Ekonomika APK*, vol. 12, pp. 3 - 7.
5. Hutorov, O.I. (2002), *Suchasni tendentsii ta otsinka investytsiinykh protsesiv v s.-h. vyrobnytstvi* [Current trends and assessment of investment processes in agriculture production], Kh.: RVV NAU im. V.V. Dokuchaieva, P. 52.
6. Dukhnevych, A. V. (2011), "Improvement of agrarian legislation as a component of the state agrarian policy of Ukraine as a member of the WTO", *Forum prava*, vol. 2, pp. 268–274, available at: <http://www.nbu.gov.ua/ejournals/FP/2011-2/11davjcc.pdf>
7. Kysil, M.I. (2012), "Strategic directions of investment support of agricultural development", *Ekonomika APK*, vol. 9, pp. 36–39.
8. Kukel, H.V. (2017), "Organizational bases of efficiency of functioning of agrarian business in Ukraine", Abstract of Ph.D. dissertation, Lviv, P.207, [Online], available at: http://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdyly/Aspirantura/Rady/Spec_vchena_rada/Dysertacii/2017_01/Kukel_G.S._Dusert.pdf
9. Mesel – Veseliak, V. Ya (2016), "Strategic directions of development of agr sector of economy of Ukraine", *Ekonomika APK*, vol. 6, pp. 37-49, available at: <http://www.eapk.org.ua/contents/2016/06/37>
10. Mykolenko, I.H. "Features of state regulation of the agricultural sector of the Ukrainian economy", [Online], available at: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.3/208.pdf>
11. Rusan, V.M. (2019), *Derzhavna ahrarna polityka: otsinka efektyvnosti ta shliakhy udoskonalennia. Analychna zapyska* [State agricultural policy: evaluation of efficiency and ways to improve. Analytical note], Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen, pp. 5-9.
12. Rusan, V.M. (2019), *Shchodo stanu ta problem funktsionuvannia ta rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy. Analychna zapyska seriia «Ekonomika»* [Regarding the state and problems of functioning and development of the agricultural sector of the economy of Ukraine. Analytical note series "Economics"], vol. 2. NISD, December 2018, P. 11.

13. Sabluk, P.T. Mesel-Veseliak, V.Ya. and Fedorov, M.M. (2009), "Agrarian reform in Ukraine (achievements, problems and ways to solve them)", *Ekonomika APK*, vol. 12, pp. 3-13.
14. Cherkasova, T.I. Motorniuk, I.V. and Mytroshak, Yu.M. (2019), " Problems of development of the agrarian sector of Ukraine", *Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom*, vol. 40, pp.57-61.
15. Fedorov, M.M. (1998), "Transformation of land relations in the agricultural sector", *Ekonomika APK*, vol. 4, pp.12-17.
16. Electronic edition ZN.UA. [Online], available at: https://dt.ua/ECONOMICS/torgoviy-predstavnik-ukrayini-bez-ukrayinskogo-eksportu-silске-gospodarstvo-yevropi-ne-vitrimaye-343216_.html
17. I Ukrinform News Agency, [Online], available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2012230-svitovi-modeli-pidtrimki-silskogo-gospodarstva.htm.l>
18. Ukrainian Club of Agrarian Business, [Online], available at: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/umovi_vedennya_agrobiznesu/investitsii_finansuvannya.
19. NBU website, [Online], available at: <https://bank.gov.ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial>.
20. Soil Fertility to Increase Climate Resilience in Ukraine, [Online], available at: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2014/12/05/ukraine-soil>
21. " Ukraine increased exports of agricultural products by 14%", [Online], available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/02/20/657297/>
22. Ukrainian Agrarian Confederation, [Online], available at: <http://agroconf.org/content/eksportniy-rinok-ukrayinskogo-zerna-stanom-na-27042020>
23. Ukrainian National News Agency, [Online], available at: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1854355-biznes-skorotiv-kapitalni-investitsiyi-u-silске-gospodarstvo>.
24. LANDLORD, [Online], available at: <https://landlord.ua/news/ahrariiam-zbrehly-4-mlrd-derzhpidtrymky/>.
25. LANDLORD, [Online], available at: <https://landlord.ua/news/iaki-fermerski-hospodarstva-ta-kooperatyvy-mozhut-otrymaty-derzhpidtrymku/>.
26. LANDLORD, [Online], available at: <https://landlord.ua/news/ahrovyrobnykiv-zvilneno-vid-podatku-na-zemliu-taras-vysotskyi/>.
27. LANDLORD, [Online], available at: <https://landlord.ua/news/koly-ukraina-otrymaie-pershyyi-transh-vid-ies-dlia-pidtrymky-silskoho-hospodarstva/>.
28. Agricultural news agency AGRAVERY, [Online], available at: <https://agravery.com/uk/posts/show/u-2021-roci-es-nadast-51-mln-na-rozvitok-silskogo-gospodarstva-v-ukraini>.
29. Ukrainian National News Agency, [Online], available at: <https://agropolit.com/spetsproekty/694-derjpidtrimka-agrariyiv-2020-krediti-tvarinnitstvo-fermerstvo-tehnika-sadivnitstvo>.
30. INVEST IN KHERSON, [Online], available at: <https://investinkherson.gov.ua/investuvati-v-hersonshinu/investicijny-propozicii/>.
31. Agribusiness today, [Online], available at: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/16168-kudy-naibilshe-investuiut-ukrainski-ahrokompanii-i-zovnishni-investory.html>.

Стаття надійшла до редакції 06.08.2020 р.